

Progetu finantziau cun su dinai de sa Regione Autònoma de Sardigna cunformas a sa L. 482/99 e a sa L.R. 22/2018

Ita fai a Biddesorris in tres diris

Biddesorris Prenda de Sardigna

Biddesorris est unu centru agrìculu e cumerciali, tenit prus che totu unu clima mediterràneu, s'agatat in sa pranura fecunda de su Campidanu, a bintisès chilòmetrus de su cabulogu sardu; is territòrius suos, de su totu pranosus e giai totus bonificaus e acuaus funt intre is prus fèrtilis de s'Ìsula e funt coltivaus mescamenti a lori, canciofa e tamàtiga. Me in is primus annus sessanta si fiant fatas circas petroliferas sena èsitu perunu e si fiat cunstatau chi asuta de terra nci fiant depòsitus de arenas e giarra. Una pariga de arrius rugrant Biddesorris, ma sceti su Frùmini Mannu, tzerriau fintzas Riu Mannu, est continuu totu s'annu e de una tzerta portada. Su Monti Tzìpiri, artu 891 metrus e sedi finas a is annus Sessanta de una mina, est s'ùnicu rilievu in su territòriu de Biddesorris.

Biddeorris, in su tempus antigu fiat tzerriada Sorres o Sorris e fintzas Serris, aparit pro sa prima borta in una carta geogràfica de sa Sardigna in su 1550, in s'òpera de Sebastiano Münster *Cosmographia*, e acanta a su nòmini ddoi'est rafigurau fintzas unu casteddu. Cun sa scritta Villa Sorres aparit, in prus, fintzas su casteddu, in sa carta *Chorographica, Descriptio Provinciarum et Conventum Fratrum Minorum s. Francisci Capucinatorum* de su 1649 e oi allogada a Washington in sa Library of Congress. Sorris iat a depi derivai de su nòmini latinu *horreum*, chi signìficat solàriu, in riferimentu a sa produtzioni manna de trigu pro custu motivu fiat stètiu scioberau comenti a logu de collida.

Una àtera ipòtesi iat a fai derivai Sorres de s'arranixi grega sor chi arribat de su personàgiu bizantinu Spreca bìviu in s'abitau; custu si cumprendit de unu repertu archeològicu de pedra incìdiu in lìngua grega aciapau in sa Crèsia bizantina de Santa Sofia, chi fiat andau a cumpleta ruina in su sèculu XIX, e custoidu in su museu archeològicu de Casteddu.

In su sèculu XVIII, Biddeorris, pigat sa denominatzioni atuali; difatis in sa carta imprentada a inghèriu de su 1720 de Domenico Colombino est inditadu cumenti a Villa Sor. In finis in su 1777 su nòmini suu est Biddesorris.

Totu custos agatamentus archeològicus recentis in totu sa zona de su territòriu sorresu donant testimònia de un'origini prus arcàica chi arribat de su periodu innantis de su nuraxesu; difatis Biddesorris fiat stètiu scioberau comenti a logu de insediamentu fintzas de su Neolìticu, comenti testimòngiant is arrastus de una biddixedda chi arribat de su periodu de sa Cultura de Otieri, in localidadi Crèsia is Cùcurus.

De su periodu nuraxesu arribat su nuraxi Su Sonadori chi pigat su nòmini de su montixeddu innui est stètiu agatau e apitzus de custu su sonu de su bentu pròvocat unu sonu particulari. In prus, testimònias romanas funt stètias aciapadas in localidadi S'Àcua Cota.

Sa bidda, cun is bellas domus campidanesas, est stètia fraigada acanta de sa crèsia parrochiali intitulada a Santu Brai e a sa Domu Fortilesa o Casteddu Baronali Siviller, fraigau in su 1415 de Giovanni Siviller, a issu sa Corona de Aragona iat cuntzèdiu su feu de Biddesorris. Dignas de nota funt fintzas is crèsias de Santu Antiogu, Santa Maria e Santa Vida in sa periferia de sa bidda.

Biddesorris tenit fintzas unu importu internatzionali po su campu de Aviatzioni de sa NATO cun sedi in Dèximu Mannu. Ddoi est fintzas, in localidadi S'Àcua Cota, un'antiga bena termali de innui bessit àcua callenti e sedi imui de su stabilimentu de s'àcua Sandàlia e Giara. Una àtera bena idrica innui n'cest unu stabilimentu est sa fonti Santu Giagu, innui benit imbutilliada s'àcua Federica.

De su ditzionàriu Angius/Casalis:

«In custu territòriu ddoi est una bena de àcua minerali e termali narada Àcua cota. Innui acabat sa cadena de is montixe-ddus de Gutturu de Forru nascit una bena de àcua crara e callenti, chi a pustis de cùrtziu tràidu andat a si mesturai cun is de unu riu serenti. Su Fara fait mentovu de custa bena, e ndi lodat is virtudis meixinalis suas. Sa temperatura sua si mantenit a 32 gradus.

Innoi si ndi pesat unu casteddu chi fiat stètiu fraigau in s'annu 1415: de issu si fait mentovu in una pergamena chi esistit in s'archìviu de s'artzipiscamau de Casteddu, innui si ligit, chi Pedru, artzipiscamu de custa tzitadi, cun su capitulu suu cuntzediat a Giovanni Sinelleris, sa sennoria de sa spobulada Villa de Sorres, e sa facultadi de fraigai apitzus de is rùderis de s'antiga crèsia parrochiali unu casteddu in defensa de is abitantis nous chi innoi si boliant

stabiliri. De custu documentu si reconnoscit, chi apitzus de is ruinas de sa bidda de Sorris, fiat stètia pesada apustis Biddesorris e s'antiga bidda fiat stètia reduida a desertu po sa gherra chi in prus de 50 annus nci fiat stètia intre is arbòreus e is aragonesus.»

Sa devotzioni a sa Virgini e a is Santus est meda difùndia in Biddesorris e is festas traditzionalis durant de sèculus medas. Intre is festas prus bellas e in manera particulari intèndias de is abitantis de sa bidda ddoi at sa de sa Virgini de sa Candelora chi si tzèlebrat su duus friàrgiu e cada annu est organizada de una familia diferenti. A sa Virgini appartenit unu scrisòrgiu costituiiu mescamenti de cadenas, bracialis, aracadas in oru e unu rosàriu pretziosu e antigu meda. Sa particularidadi de custa festa est donada de sa cabiedda, una càbia, innui benit serrada una còpia de trùtiris e apustis imbellida cun froris e prendas chi appartenint a sa familia organizadora. Custa festa testimòngiat comenti a sa traditzioni acisit adultus e giòvanus chi funt interessaus a una tzerimònia religiosa arrica de devotzioni e cultura.

Biddesorris innantis a su nuraxesu.

Is repertus aciapaus in su territòriu de Biddesorris - intre custus is repertus de sa colletzioni Vàrgiu - funt inditziu de s'esistèntzia de aglomeraus de cabannas e documentant duus grandus periodus de sa preistòria: su neolìticu e su calcolìticu. S'origini antiga de Biddesorris est oi in manera ampra documentada de rexentis scavus archeològicus chi si funt rivelaus de grandu importu po su chi pertocat su patrimòniu artisticu – culturali de sa bidda.

Su Neolìticu si partzit in tres fasis:

- 1) Sa prima fasi de su neolìticu connota in Biddesorris est sa de Bonu Ighinu (4800-4400 a.C.), candu is òminis si funt aposentaus in amparus asuta de arrocas e in biddixeddas a s'abertu, costituidas de cabannas;
- 2) Sa segunda fasi est sa de San Ciriaco (4400–4200 a.C.), ca si fiat svilupada me in is ùrtimus annus;
- 3) Sa de tres fasis est sa de Santu Miali de Otieri difùndia in totu sa Sardigna e in particulari modu in su Campidanu: in su territòriu de Biddesorris funt stètius bogaus a sa luxi arrogalla de ceràmica comenti a vasus a scarteddu, cicaronis emisfèricus, pìssidis, trèbinis e vasus globularis a tzugu.

Su calcolìticu si partzit in duas fasis:

- 1) Sa prima fasi, edadi de su rami o fintzas sub Otieri 3500-3300 a.C., est un'evoluzioni de sa chi eus nau innantis; is repertus tenint is formas giai nòddidas e cun farta de decoraduras;
- 2) sa segunda e ùrtima fasi, connota in su territòriu de Biddesorris, est sa de sa cultura de Monti Claro (3300–2300 a.C.); in custu periodu is cuntenidoris po alimentus funt de grandu dimensionis e de forma tzilindrica, decoraus cun scanaladuras ortogonalis.

Biddesorris nuràgica

Su periodu nuràgicu o fintzas edadi de su brunzu e de su ferru (1700-600 a.C.) rapresentat, in totu sa Sardigna, s'espressioni prus manna de tziviltadi indìgena in antis de sa colonizazioni fenìtziu–pùnica e romana. Su territòriu de Biddesorris est interessau de sa presèntzia de insediamentus nuràgicus medas, allogaus in sa zona de S'Àcua Cota, antiga bena termali de innui bessit àcua callenti, oi sedi de su stabilimentu de s'àcua Sandàlia. In època preistòrica, custa regioni gosàt de risursas naturalis e econòmicas: laurera, allevamentu, padentis e giatzimentus mineràrius, in particulari su giatzimentu de Monti Zippiri po sa bogadura de prumu de prata.

Su territòriu de Biddesorris at portau a sa luxi brunzetus de època nuraxesa. Su primu fiat stètiu aciapau in su 1860 me in is terrinus de su Cavalier Vaquer, ca dd'iat cunsignau a su museu archeològicu de Casteddu, innui est imui allogau. Artu 9,5 cm rapresentat una fèmina chi portat una cofa apitzus de sa conca. Su segundu est stètiu recuperau in su 1994 in unu terrinu agrìculu in localidadi Sparagallu; artu 6 cm, rapresentat unu gherreru cun capeddu e gorteddu, de su tipu cun màniga arrebotada in piturras.

Diri 1

Casteddu Siviller

In su tzentru de sa bidda s'agatat sa "*Casa Forte degli Alagòn*", connota mellus comenti a "*Castello Siviller*", amostat unu esèmpiu raru de architettura tzivili e militari in Sardigna. Fiat stètiu fraigau in su 1415 po voluntadi de Giuanni Sivilleris (doganieri de su Casteddu de Casteddu e procuradori, numenau feudatàriu de sa bidda su 27 de su mesi de ladàmini 1414). Cumentu a forma assimbillat a cussas de is casteddus medievalis, ma sa mannària

e is características costrutivas suas, mudadas in su tempus, ddu faint assimbillai a una residèntzia de importu mannu in su cuntestu de su tzentru abitau.

Sa strutura presentat unu fondu a forma de "U", ma parit chi a su cumentzu nci fessit un'àtera parti sìмили a cudda de oi e a issa acostada. Is murus presentant spuntunis cun merladuras guelfas. Funt presentis fentanas a cortina chi faint parri prus gentili s'edifitziu rigorosu me in su prospetu.

Apitzus de su portali printzipali est inscurpiu unu istemma de forma tzirculari scumpassau de sa corona a forma de anguidda. Issu rafigurat, in sa metadi de manca, ses bòcias, arma de sa famiglia de is Da Silva, subrapostas a s'àrbori arraiginau sìmbulu de su Giuigau Arbaresu, e, in sa metadi de dereta, is palus, stemma de su rennu de Aragona, e una turri aluda chi rapresentat sa famiglia Alagòn.

Su stemma iat a parri apartenni a sa famiglia de is Alagòn Arborea De Silva, est a nai a sa famiglia eredera de s'unioni acuntèssia a is cumentzus de su 1700, intre sa famiglia de is Alagòn (famiglia famada de sa Sardigna de su 1400, a custa fiat apartenta, po coja, sa filla de Giuanni Sivilleri, Isabella) e sa famiglia is De Silva, cun sa coja intre Emanuela Alagòn, marchesa de Biddesorris e Giusepi De Silva Fernandez de Cordoba, conti de Cifuentes.

In su cursu de sa stòria, a pustis de s'abolitzioni de su feudalèsimu, s'edifitziu est stètiu impreau a diversus impreus: caserma, presoni, sea de sa scola, po essi in fini abandonau e impreau a simpli magasinu agrìculu a servìtziu de is proprietàrius.

Su casteddu est stètiu achiriu de su Comunu de Biddesorris sceti in su 1991 e de cuddu momentu, aconciau e abalorau de is aministradoris localis.

Imui is salas de su pranu terra funt sedi de sa biblioteca comunali e a s'ispissu acasàgiant mustras e cunvegnus. In unu locali bixinu tenit sedi sa sala de vèrtici de su Cunsillu Comunali, impreada pro is ocasionis a sala de tzelebratzioni de is cojas tzivilis o de atòbius de natura sotziuculturali, organizaus de su Comunu o de privaus, apustis de autorizatzioni comunali.

Is aposentus de su pranu superiori imui non funt impreaus, ma est punna de s'aministratzioni comunali ddas destinai a impreus chi potzant permiti una revalutatzioni de sa fortilesa e de s'intreu territòriu comunali, in tèrminis culturalis e econòmicus.

Sa corti esterna e cudda interna a s'edifitziu funt a s'ispissu impreadas pro acasagiai manifestatzionis culturalis (cuntzertus, rapresentatzionis). Funt possìbilis bìsitas a is localis apustis de cuntatu cun su Comunu de Biddesorris.

Apustis de aparauladura si podint fai bìsitas ghiadas a su Casteddu Siviller.

Pro prenotai est netzessàriu a imbiai una rechesta iscrita, fintzas pro mèdiu de fax (070 / 9647331) a su Comunu de Biddesorris, indirizzata a sa Responsàbili de s'Àrea Sotziuculturali.

Sa crèsia de santa Vida

Sa crèsia de S. Vitalia, dedicada a sa màrtiri venerada in paricius centrus de su Campidanu, fiat stètia torrada a costrùeri, gràtzias a lassas de sa populatzioni, a s'acabu de s'Otuxentus, no a largu de su logu innui in su tempus antigu si pesaiat una pretzedenti crèsia, interdeta po mori de is precàrias cunditzionis suas in su 1888.

Su terrinu innui si pesaiat s'antiga crèsia aparteniat a privaus, chi fiant stètius beni prexaus de podi disponni torra de cuddus terrinus a pustis de su sciorrocu de s'edifitziu religiosu. Si fiat pentzau duncas de costruiiri un'edifitziu nou, gràtzias fintzas a s'oferta de unu terrenu nou de parti de una pessone arrica ma de issa non si connoscit su nòmini. Cussa lassa fiat stètia fata sena vìnculu perunu, in modu de evitai is difficultadis tentas cun su primu fràigu.

Is traballus de fràigu de sa crèsia noa fiant cumintzaus in su 1894 e fiant acabaus cun probabilidadi in su 1895, comenti a testimoniau de s'imbentàriu fatu cumpilai de su pìscamu in su 1902. Pro su fràigu de s'edifitziu funt stètius impreaus materialis bènnius de sa crèsia bècia, oramai distruida, e de sa crèsia antiga de Santa Sofia, comenti a duus arrogus de columna collocaus in su muru e asuta de su tabernàculu e s'incroamentu, imui impreau comenti a altari majori. S'edifitziu est stètiu ogetu, me in is annus otanta, de meda traballus de restàuru, durante custus traballus est stètia posta in luxi una pedra scuadrada, sitiada a s'esternu in bàsciu a manca, e apitzus de sa pedra nci funt scritas ma a dolu mannu non si connoscit su significau.

Sa crèsia de Santa Vitalia, s'agatat in sa periferia de sa bidde, est sedi de sa festa prus de importu de Biddesorris, chi si tenit de annu in annu su segundu lunis de su mesi de ladàmini, e durante custa, fidelis medas, fintzas stràngius, benint pro onorai sa Santa. In passau, in

ocasioni de sa festa si teniat una fiera de importu, pro comporai e bendi bestiamini e ddoi partetzipaiant produtoris e cumertziantis de totu sa zona.

Crèsia de Santu Antiogu

Sa crèsia dedicada a Santu Antiogu màrtiri est acapiada a manera strinta a su conventu de is paras Caputzinus, poita a issus aparteniat. Sa fundatzioni de su conventu fiat stètia deliberada de s'assemblea de s'Òrdini ca nci fiat stètia a Sòssu in su 1612, a pustis de is acòrdius intercurtus intre is matessis Caputzinus, su marchesu e sa comunidadi de sa Villa de Sorris.

Non si scit cun tzertesa si sa crèsia de Santu Antiogu siat stètia costruida in manera cuntemporànea a su conventu, opuru aici, comenti a sustentant unas cantas fontis, si tratit de sa restruturatzioni de una crèsia giai dedicada a su Santu costruida me in is primus annus de su '600.

Si scit imbetzes cun tzertesa chi su 13 de su mesi de Idas de su 1629, a sa presèntzia de su sìndigu, de su marchesu, de su Babbu provintziali de s'Òrdini e cun su cunsensu de s'artzipiscamu de Casteddu, fiat stètia pesada e beneita sa gruxi in sa pratza de sa crèsia in fràigu. Su 28 abrili de su 1630, gràtzias fintzas a is lassas fatas de sa populatzioni de Biddesorris, is traballus fiant stètius portaus a tèrmini.

Su conventu iat subiu is efetus de su Règiu Decretu de su 7 de argiolas 1866, ch'iat suprimiu is òrdinis, is corporatzionis, is cungregatzionis e is cunservadoris religiosus, e iat impostu sa tzèdida de is benis a su demàniu de su stadu.

Me in is localis de s'ex conventu fiant stètius duncas trasferius su munitzipiu, chi ddoi fiat abarrau fintzas a su 1934 (annu in cali fiat stètiu trasferiu a sa sea noa attuali), e is scolas, chi ddoi funt abarradas fintzas a is annus sessanta. A pustis de su restàuru de su 1967, iat ospidau s'asilu infantili, apustis sa scola materna comunali, "S.Giusepi" (in manera pretzedenti assetiada in sa bia Renzo Cocco), chi ddoi at tentu sea fintzas a su 2002.

Sa crèsia, chi in passau est stètia abandonada e fintzas serrada a su cultu, est stètia de pagu tempus ogetu de importantis restàurus chi nd'ant permìtiu sa frunidura a sa comunidadi intrea.

A s'internu suu funt presentis òperas de grandu balori: su fonti de batiai de su 1743 (chi portat s'iscritzioni: "HOC OPUS FECIT DOM CUS SPATIUS"); s'altari printzipali in linna, cun unu pintau chi arribat de is sèculus. XVII - XVIII, fonti de batiai rafiguranti duus àngelus in

adoratzioni; duus altaris de linna intarsiaus de su sèculu XVII; unu màrmarmu bizantinu rafiguranti unu lionu e unu malloru; una pila pro s'acqua santa de su '600; duas grandu telas chi arribant de is sèculus XVII - XVIII, rafigurantis s'una Cristu in gruxi cun sa Madonna, e s'àtera, dotada de una curnisa luxenti in linna tallada, Santu Felici de Cantalice cun Madonna e Pipiu. Unu tertza pintura, rafiguranti Cristu cun unus cantus paras santus a is peis de sa gruxi sua, s'agatat me in sa Soprintendèntzia a is benis artìsticus de Casteddu, est stètia restaurada, e sa torrada sua est previdia a brevi.

Cada annu, sa segunda cida sutzessiva a sa Pasca Manna si tenint is festas in onori de su Santu, màrtiri surcitanu. In passau sa sagra fiat in prus intèndia, in particulari de is abitantis de su rioni, is guventàius. Su Santu fiat invocau pro fai proi e po permiti su regulari acumprimentu de sa faina agricula, de semper columna portanti de s'economia locali. Fiat allutu unu fogu, su foghilloni de Santu Antiogu, in su spiatzu intre bia Roma, bia Campusantu e bia Brundu, e sa diri sutzessiva medas si acostànt a is restus de su fogu pro podi pigai tzitzonis de tenni in domu comentu a amuletus, in veneratzioni de su Santu.

Su Cunventu de is Paras Caputzinus

In su sèculu XVII fiant stètius fundaus a Biddesorris duus cunventus, unu chi appartenit a s'Òrdini de is Paras Minoris Osservantis, s'àteru a is Caputzinus. Cada cunventu teniat sa relativa crèsia: Santu Miali su de is Osservantis e Santu Antiogu cuddu de is Caputzinus. Is càusas ch'iant portau a su fràigu de duus cunventus aici acanta intre issus (1500 mt.) funt disconnotas. Fortzis fiat stètia sa generosidadu de is abitantis a spingi is superioris de is duus Òrdinis a scioberai Biddesorris cali sedi de presìdiu.

Sa fundatzioni de su Cunventu de is Caputzinus est dudosa. Unus cantus dd'atribuint a s'atu de aprovatzioni de su Capìtulu Provintziali tzelebrau a Otieri in su 1612, àterus a su Capìtulu Provintziali tentu a Bosa in su 1628. De seguru iat tentu s'autorizatzioni de s'Òrdini de is matessi Caputzinus, de su Marchesu e de is àteras autoridades legas e religiosas de s'època.

Sa comunitadi de sa biddixedda iat bòfiu a forti sa presèntzia de is paras ma motivus anzenus a is religiosus e a su pòpulu, nd'iant stentau su fràigu fintzas a su 1629. Difatis su 13 de su mesi de Idas de su 1629 a sa presèntzia de su Sindigu, de su Marchesu, de su Babbu Provintziali de s'Òrdini de is Paras Minoris Fra Vincenzo Toa de Ittiri e cun su cunsensu de s'Artzipiscamu de Casteddu Don Ambrogio Machin, fiat stètia beneita e

prantada sa gruxi in sa pratza de sa Crèsia ca fiant fraighendu dedicada a Santu Antiogu màrtiri surcitanu.

Is traballus fiant stètius portaus a tèrmini su 28 de abrili 1630 cun s'agiudu de is autoridades e de sa populatzioni de Biddesorris ch'iat donau s'agiudu suu cun is allimùsinas suas. In su 1650 su conventu fiat costituiu de unu dormitòriu de 14 tzellas (seti pro parti) e de unus cantus aposentus impreaus a refetòriu.

A ingìriu s'estendiat s'ortu. Issu teniat sa possibilidadi de acasagiai a manera còmoda una dusina de paras. Su conventu no teniat intradas perpètuas, nen temporalis e mancu benis stàbilis. Su sustentu fiat donau de is allimùsinas arragortas in sa bidda de Biddesorris e me in is biddas serentis. Possediat unu sigillu suu, ma si ndi disconnoscit sa cumpositzioni. In su 1695 fiat stètiu assignau a sa Provìntzia de Casteddu, a capu de custa nci fiat su Cunventu de Sant'Antoni.

Fintzas su conventu de Biddesorris iat subiu is efetus de su Règiu Decretu de su 7 de argiolas 1866 ch'iat suprimiu is òrdinis, is corporatzionis, is cungregatzionis e is cunservadoris religiosus e iat impostu sa tzèdida de is benis apartentus a issus a su demàniu de su stadu. Fiat stètiu aici chi su Comunu de Biddesorris iat otentu custus benis imòbilis.

Me in is localis de s'ex Cunventu fiant stètius trasferius su Munitzìpiu e is scolas. In su 1967 fiant stètius sutapostus a un'òpera de restàuru pro apustis nci ponni s'asilu infantili de is mòngias de s'Òrdini de is Fillas de Santu Giusepi de su 1968 fintzas a su 2002. Cun sa supressioni de is òrdinis religiosus de su 1866 su Comunu de Biddesorris iat achiriu fintzas sa propiedadi de sa Crèsia de Santu Antiogu, acanta de su conventu.

S'antiga crèsia, cun probabilidadi sa parrochiali de sa biddixedda distruida de Nìspidi, a pustis de unus cantus restàurus fiat stètia donada a is predis Caputzinus a s'arribu issoru in Biddesorris in su 1630. Allogat a s'internu unu lavatòriu de su 1743 (apitzus de custu nc'est scritu: "HOC OPUS FECIT DOMCUS SPATIUS").

In su 1954 fiant stètias acuistadas campanas noas e collocadas su 18 de friàrgiu 1962, candu fiat stètiu sistemau su muru esternu de sa Crèsia. In su làmpadas de su 1963 si fiat rivestiu in màrmaru s'altari majori e si fiat postu su pamentu in su presbitèriu cun perlau de Sitzìlia.

Apartenit a sa Crèsia de Santu Antiogu su quadru de su 1600 atribuiu a su pintori genovesu Oràtziu de Ferrari rapresentanti s'Incravamentu. S'òpera fiat allogada in sa Pinacoteca

Natzionali de Casteddu de su 1934 e est stètia posta in sa sea originali sua de su Sìndigu Efisio Pisano in su 2005. Pintada a ollu apitzus de tela mesurat mt. 3.10 x 2.10, priva de curnisa fiat stètia restaurada in su 1934 de su professori Bacci Venuti, s'òpera si fait arribai de su 1647.

Un'àteru Incravamentu chi s'agatat apitzus de s'altari majori e unu pintau sistemau apitzus de su muru a manca de s'intrada printzipali, cun una curnisa bella meda intallada, funt atribuius a su pintori casteddàiu Franciscu Massa, discenti de su Scaletta, ch'iat operau in su sèculu XVIII.

Parròchia de Santu Brai

Sa crèsia parrochiali de Biddesorris, a su tzentru de sa bidda, est dedicada a Santu Brai Pìscamu. Su fràigu suu arribat de sa prima metadi de su 1500 e su primu impiantu est in stili gòticu-aragonesu de custu stili nci funt unas cantus capellas e su portali printzipali. In su tempus sa parròchia at subiu diversas trasformatzionis. S'impianu originali fiat in forma tradugòtica catalana. S'aspetu atuali est su resurtau de is ùrtimus restàurus acuntèssius intre sa fini de su 1700 e su cumentzu de su 1800, chi dd'ant trasformada in stili tradubarocu. Sa fatzada tenit su portali gòticu cun is capitellus e s'arcu a punta, apitzus de custu est torrada a stupai su rosoni chi fiat stètiu tamponau pro otenni una ventana prus ampra. Sa fatzada acabat cun unu tìmpanu triangulari in stili neoclàssicu. Sa turri campanària est in canna cuadrada e arta prus o mancu 18 metrus. Me in is tzellas ddoi funt cincu campanas, sa prus manna portat sa data 1606. Una arribat de su 1918 e duas de su 1701. A is ladus de sa crèsia si pesant is duas domus parrochialis, sa de manca est oi s'oratòriu de is picocus. Cudda a dereta est de su 1930 e est sa residèntzia de su pàrracu. Acanta si ndi pesat s'oratòriu de sa Cunfraria de sa Madonna de su Rosàriu realizau in su 1680, comenti a posta s'iscrita a sa basi de sa gruxi.

Sa crèsia est a gruxi latina e presentat cuatru capellas pro ladu. Sa navada tzentrali est bortada a carrada, a sa rugrada cun sa navada una grandu cùpula apitzus de tamburu a otu ladus realizada a s'acabu de su 1700. S'edifitziu est partziu in tres navadas, tenit tres capellas pro ladu, duus me in is navadas e àteras duas in linia cun su coru. Sa prima capella a manca tenit is formas gòticas cun bòvida a crusiera e gema pendentis decorada cun unu motivu a frori; in sa matessi est custoidu su fontu batesimali de su 1724 realizau de Pietro Mulciano in màrmarus policromus. In sa navada manca ddoi funt duas antigas capellas gòticas, ca me is arcadas funt stètius bogaus a pillu is restàurus de is annus Otanta.

Sa gema pendentis scòviat chi fiat sa capella dedicata a su Crucifissu. In su pamentu ddoi funt is lastras de is interrus impreaus de is devotus. Fintzas is capitellus funt arricus de decoraduras e de cherubinus. Su presbitèriu est artziadu respetu a su pranu de sa navada tzentrali cun s'altari majori e sa balaustra in màrmarus polìcromus realizada de Domenico Andrea Mudas prus o mancu me in su 1760. Su paliotu chi presentat in un'ovali sa figura de Santu Brai est òpera de su Mulciano. Sa nitza chi cuntenit sa stàtua de linna de su Patronu est realizada de Domenico Franco de su 1801. De sa cùpula pendit unu lampadàriu mannu de prata de su de XVII sèc. In sa navada de segus s'agatat s'altari de Santu Pedru. Is capellas de dereta presentant altaris in màrmaru. Sa de cuatru est dedicata a Sant'Èfis. Su paliotu aporrit sa data 1747 e duus stemas de sa tzitadi de Gènova, ma parit no fessit destinau a sa crèsia de Santu Brai. Sa de tres capellas est dedicata a sa Madonna de su Rosàriu. Difatis, su paliotu tenit unu bàsciu-relevu rafiguranti sa Virgini de su Rosàriu. Sa nitza innui s'agatat est stètia realizada de Domenico Franco in su 1806. Sa segunda capella est sa de sa Madonna de su Cramu e de su Scapulàriu. De particulari bellesa est sa prima capella in forma tradu-gòtica cun bòvidas a crusiera e gema pèndula. Is capitellus funt decoraus cun figuras vegetalis e acasàgiant sa Virgini Dormienti. Totu is annus, in sa diri a issa dedicata, su 15 austu, est portata in professone cun sa letega sua. S'acuasantiera de dereta est in màrmaru de su 1800, sa de manca, prus eleganti, est in màrmaru albu realizada intre sa fini de su de XVI e is cumintzus de su de VII sèculu.

Sa crèsia est dedicata a su santu pìscamu Brai, unu santu de orìgini orientali. Mèigu de orìgini armena e pìscamu de sa tzitadi de Sebaste in su sèculu IV, fiat fintzas cunsiderau santu sanadori. Ancora oi issu est invocau contra su mali de guturu, ca iat sarvau unu picocu ca si fiat infrissida una spina de pisci in su guturu. A custu miràculu si rivolgit su ritu tradizionali de sa beneditzioni de is cerus rugraus me in su gùturu de is fidelis chi s'acumprit sa diri de sa festa sua, su 3 de friàrgiu.

A s'internu de sa crèsia nci funt noi altaris (ma scieus chi in su 1778 fiant a su mancu trexi), intre calis spicant cuddu majori in màrmarus polìcromus a intàrsiu, s'altari dedicau a sa Madonna de su Rosàriu in sa capella apartenta a s'omònima cunfraria, e s'altari dedicau a S.Èfis, innui s'agatant duus scudus gentilitzius, chi aporrint sa data de su 1747, bènnius de sa derrùida crèsia casteddàia de Santu Frantziscu a Stampaci. Funt, fintzas presentis unas cantas stàtuas de linna, intre issas una de Santu Brai de su sèculu XVI, una de S. Èfis de su sèculu XVIII e una de Santu Giusepi.

